

РЕСУРСИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ КРОС-КУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ARTIFICIAL INTELLIGENCE RESOURCES FOR CROSS-CULTURAL COMMUNICATION IN UNIVERSITY

У статті представлено авторське бачення потенціалу використання систем штучного інтелекту для формування досвіду крос-культурної комунікації учасників освітнього процесу у закладі вищої освіти через призму ідеї створення безпечного інклюзивного психологічно комфортного середовища крос-культурної комунікації в університетській спільноті. Авторкою приділено увагу важливим показникам ефективного використання систем штучного інтелекту, а саме: безпечність використання сервісів і систем штучного інтелекту, суворе дотримання норм академічної доброчесності, дотримання етичного кодексу використання нейромереж, професійна спрямованість тематики, змісту і напрямів крос-культурної комунікації. Методологія дослідження передбачала опору на синергетичний і компетентнісний підходи. Для обґрунтування висновків і пропозицій, наведених у статті, використано методи аналізу і систематизації даних з відкритих джерел, метод аналогії, метод алгоритмізації. У статті зазначено про те, що в умовах полікультурного освітнього простору використання систем штучного інтелекту переслідує цілі: навчально-методичну (удосконалення способів формування і презентування навчального контенту, результатів навчально-пізнавальної діяльності здобувачів), організаційно-регламентуючу (поточна робота, пов'язана з Гідеготовкою навчально-методичного забезпечення дисципліни, курсу, освітньої програми, взаємодії з іншими викладачами, реалізація запланованих позицій індивідуальної освітньої траєкторії здобувача), формування цифрової компетентності, інформаційної екології комунікантів. Автором зазначено про те, що важливо в реаліях соціокультурних трендів навчити здобувачів вищої освіти грамотно і структуровано формулювати запити. Це забезпечить дотримання принципів положень крос-культурної комунікації.

Ключові слова: навчання, методична робота, крос-культурна комунікація, акаде-

мічна доброчесність, етичний кодекс, нейромережа, здобувач, якість освіти.

The article presents the author's vision of the potential of using artificial intelligence systems to create the experience of cross-cultural communication of educational process participants through the prism of the idea of creating a safe, inclusive and psychologically comfortable environment for cross-cultural communication in the university community. The author paid attention to important indicators of effective use of artificial intelligence systems, namely: safe use of artificial intelligence services and systems, strict adherence to norms of academic integrity, compliance with the code of ethics for the use of neural networks, professional orientation of the topic, content and directions of cross-cultural communication. The research methodology involved reliance on synergistic and competency-based approaches. The methods of analysis and systematization of data from open sources, the method of analogy, and the method of algorithmization were used to substantiate the conclusions and proposals presented in the article. The article states that in the conditions of a multicultural educational space, the use of artificial intelligence systems pursues the following goals: educational and methodological (improving methods of development and presentation of educational content, results of educational and cognitive activities of students), organizational and regulatory (current work related to Preparation of educational and methodological support of the discipline, course, educational program, interaction with other teachers, implementation of planned positions of the individual educational trajectory of the applicant), development of digital competence, information ecology of communicators. The author states that it is important in the realities of socio-cultural trends to teach students of higher education to formulate requests competently and in a structured manner. This will ensure compliance with the principles of cross-cultural communication.

Key words: education, methodical work, cross-cultural communication, academic integrity, code of ethics, neural network, acquirer, quality of education.

УДК 378.06:37.04
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/74.33>

Петренко Т.В.,
канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Технологічний поступ набуває стрімких темпів. Розвиток систем штучного інтелекту обумовлений багатьма причинами. Безумовно, одна з груп таких причин – оптимізація ресурсів, які використовуються для забезпечення організаційно-управлінських, змістовних, методичних, аналітичних елементів діяльності будь-якої системи. Освіта як соціокультурна система загалом, і як організована всередині, безумовно розкриває широкі можливості для упровадження нейромереж в роботу освітян, педагогічних працівників, має потенційні розвивальні можливості для здобувачів усіх рівнів освіти для створення системної комунікації,

приміром, вбудований штучний інтелект в програмі відео-конференцій ZOOM дозволяє учасникам комунікувати, відслідковуючи спілкування, одночасно проводити аналіз і систематизацію виступів, організувати алгоритмічно конструктивну дискусію. Важко переоцінити значущість штучного інтелекту для створення відкритого інклюзивного освітнього простору, формуючи навчальний контент більш персоналізовано, автоматизуючи, наприклад, переклад на жестову мову, надаючи доцільний персоналізований психолого-педагогічний, методичний супровід педагогам, які працюють із здобувачами з особливими освітніми потребами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З-поміж розмаїття публікацій у межах ключової проблеми крос-культурної комунікації учасників освітнього процесу у закладі вищої освіти видаються цікавими міркування і висновки, викладені у книзі авторства Дж. А. Бенкса [3], в якій він запропонував розглянути проблему технологічності освіти через призму культурного розмаїття, гендерної рівності і інклюзивності на етапі формування навчальних планів, практиках академічних комунікацій, організації викладання і навчання. Автор більше уваги приділив комунікації в умовах полікультурності, що відображається на рівні академічних досягнень здобувачів, потреби глибинного вивчення раси, національності, менталітету здобувачів для успішної комунікації в усіх структурах освітнього процесу [3]. Сденка Зобейда Салас-Пілко, Кецзян Сяо і Джун Осіма у науковій статті представили результати проєктного дослідження, підсумувавши наступне: «Технології штучного інтелекту можуть відіграти важливу роль у підтримці залучення студентів із числа меншин, які ідентифікуються за їхньою етнічною приналежністю, культурою та мовами, у все більш цифровізований світ» [2]. Автори наголосили на тому, що штучний інтелект розвивається не ізольовано, а в глибинному зануренні у суспільство [2]. Н. Беглова, К. Беглов, Р. Сурняк презентували перспективи використання штучного інтелекту для творення в українських університетах інклюзивного відкритого навчального простору [5]. Для розроблення зазначеної у назві статті проблеми використано методологію і висновки з публікації В. Ворожбіт-Горбатюк, Н. Борисенко, Се Кежань [7]. Прикладний аспект використання штучного інтелекту в межах мовної підготовки і фахової освіти представлено у навчальних виданнях С. Доценко, Т. Собченко та інших [9; 12]. Міждисциплінарний контекст крос-культурної комунікації представлено у публікації авторки [10].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри широку публікаційну презентованість потенціалу використання штучного інтелекту в освіті, потенціал використання систем штучного інтелекту для формування досвіду крос-культурної комунікації учасників освітнього процесу у закладі вищої освіти через призму ідеї створення безпечного інклюзивного психологічно комфортного середовища такої крос-культурної комунікації в університетській спільноті потребує аналізу і детального вивчення в національних і міждисциплінарних контекстах.

Мета статті: на основі аналізу нормативного забезпечення і документів Ради Європи з'ясувати показники ефективного використання систем штучного інтелекту в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Методологія цієї наукової розвідки дослідження передбачала

опору на синергетичний і компетентнісний підходи. Як відомо, синергетичний підхід передбачає обґрунтування міркувань і висновків дослідження на багатофакторному аналізі усіх ймовірних аспектів певних суспільно-правових відносин. У контексті проблеми, що досліджується, особливе значення має кореляція національного чинного законодавства і документів ЄС і ЮНЕСКО, що імплементуються у практику організації діяльності закладів вищої освіти. Поява і стрімке поширення нейромереж і систем штучного інтелекту в освіті з одного боку структурує і систематизує організаційні, управлінські, змістовно-методичні, моніторингові та аналітичні процеси в освіті, з іншого боку – виникають нові ризики і виклики як внутрішньо організованого порядку, так і зовнішні міжгалузеві аспекти навчальних, дослідних, комунікативних взаємодій. Для обґрунтування висновків і пропозицій, наведених у статті, використано методи аналізу і систематизації даних з відкритих джерел, метод аналогії, метод алгоритмізації.

У контексті забезпечення якості освіти використання штучного інтелекту в освітньому процесі визначено цільовими і змістовими моментами Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, яку передбачено реалізувати до 2030 року. У сфері вищої освіти цим документом концептуального змісту передбачено наступне: розроблення і реалізація кроків з уведення в практику професійної підготовки освітніх, освітньо-наукових програм з галузі «Інформаційні технології», міждисциплінарних освітніх програм, оновлення змісту чинних освітніх програм усіх рівнів вищої освіти, розширення участі фахівців ІТ в якості учасників розроблення і реалізації таких освітніх програм, відповідної атестації здобувачів вищої освіти, інтегрування розроблених онлайн-курсів за тематикою штучного інтелекту в освітні програми, активізація співпраці з громадськими організаціями, іншими зацікавленими в якості освіти, створення умов для набуття викладачами компетентностей впевнених і відповідальних користувачів штучним інтелектом [11]. Для досягнення цілей крос-культурної комунікації апріорне значення має конструктивний досвід використання систем штучного інтелекту для навчальної комунікації представників різних культур на засадах рівності і недискримінації, формування цифрової і медійної культури, цифрової екології і гігієни. Саме крос-культурний комунікативний компонент закладений в етапне завдання імплементації Закону про штучний інтелект, прийнятий Радою Європи у 2024 р. [1]: «Створення та підтримання культури спів- та саморегулювання у сфері штучного інтелекту в Україні» [8].

Отже, використання штучного інтелекту в у вищій освіті може відбуватися на усіх етапах організації і реалізації освітнього процесу, моніторингу його якості з акцентуванням уваги на

рівень сформованості таких компетентностей у викладача і створення відповідного комунікативного середовища за умови суворого дотримання приписів чинного законодавства у сфері освіти, наукової діяльності, авторського права і академічної доброчесності, інформації і забезпечення конфіденційності. На значущості правозахисного аспекту справедливо наголошує Уповноважений з прав людини [6].

Зазначимо тут, що поширення систем штучного інтелекту в сутності своїй гармонізує з цільовими орієнтирами крос-культурної комунікації у значенні ідеальної мети ефективної адаптації людини до навколишнього мінливого середовища, коли «ситуативно встановлюються комунікативні потоки життєвого досвіду...дискурсивно встановлюються ідентичності, традиції і вірування» [13]. Так само, як для розвитку систем штучного інтелекту, так і для крос-культурної комунікації має значення аналіз рефлексії. У цьому нам видається логічним аргумент використання методу аналогії для технологізації формування цифрової, електронної культури за приписами інформаційної культури, культури мультимедійного простору (у значенні «створення і споживання різномірних мультимедійних продуктів, що мають інтерактивні властивості» [13]), академічної культури в закладі вищої освіти.

Крос-комунікативний компонент досить виразним є в діяльності ЮНЕСКО, Єврокомісії, адже задля «розроблення міцної нормативної бази, заснованої на правах людини та фундаментальних цінностях», у країнах ЄС розробляються системи штучного інтелекту з глибинним дослідженням міри ризику [4].

Які кроки може здійснити заклад вищої освіти для поступальної імплементації кращих напрацювань щодо використання систем штучного інтелекту в освіті для досягнення якості освіти і обумовлених завданнями професійної підготовки практики крос-культурної комунікації? Передусім, ресурсом кращих репутаційних комунікативних практик доцільно заручитися технологічною підтримкою і мобілізувати конструктивну співпрацю на міжгалузевому рівні з фахівцями з інформаційних технологій, недержавними організаціями і громадськими організаціями, представництва підприємств і практиків в певній сфері професійної діяльності, правозахисні організації. На основі такої підтримки розробити і втілити в практику програми, проекти відповідного навчання і доцільного технологічного супроводу, моніторингу якості і процедур звітності поширення освітніх систем з підтримкою штучного інтелекту.

Наголосимо тут, що потенціал використання систем штучного інтелекту для формування досвіду крос-культурної комунікації учасників освітнього процесу у закладі вищої освіти

правомірно розглядати через призму ідеї створення безпечного інклюзивного психологічно комфортного середовища крос-культурної комунікації в університетській спільноті.

Особливу увагу варто приділити важливим показникам ефективного використання систем штучного інтелекту, а саме: безпечність використання сервісів нейромереж і систем штучного інтелекту, суворе дотримання норм академічної доброчесності, дотримання етичного кодексу використання нейромереж, професійна спрямованість тематики, змісту і напрямів крос-культурної комунікації з підтримкою штучного інтелекту.

Наступним значимим у контексті проблеми, що досліджується, є системна робота закладу вищої освіти з розвитку критичного мислення учасників освітнього процесу і втілення критичного підходу в практики використання систем штучного інтелекту для навчання і науково-дослідної роботи. Варто звернути увагу, що в крос-культурній комунікації, наприклад, мовні (вербальні і невербальні засоби) інструменти враховують різні культури, втілені у мові, традиціях спілкування, емоційного супроводу, реакцій рефлексії, відтінки впливу релігії, вірувань, звичаїв поведінкові, комунікативні, традиційні моделі спілкування, стереотипи політичні, медійні, географічні тощо. Ці нюанси важливо розрізняти і враховувати під час формування запитів (промтів) для роботи із системою штучного інтелекту. Викладач має контролювати і регулярно перевіряти коректність роботи застосунків і сервісів, які рекомендує здобувачам для навчальної комунікації.

Критичний підхід має неабияке значення і для використання систем штучного інтелекту в навчально-методичній роботі, зокрема для створення навчального контенту, професійної спрямованості навчально-пізнавальної діяльності здобувачів. Аспект крос-культурної комунікації у цьому напрямку може бути реалізований через розроблення алгоритмів і пам'яток етичного комунікування між фахівцями-профі і початківцями, між представниками різних культур, ідентифікацій. В організаційно-регламентуючому аспекті крос-культурна комунікація учасників освітнього процесу з використанням систем штучного інтелекту передбачає технологічний супровід поточної роботи, наприклад, аналіз генерованих навчальних презентацій за принципом технології «перевернутого класу», створення і аналітика роботи чат-ботів для полегшення взаємодії між викладачами, проєктування індивідуальних освітніх траєкторій здобувача. У цьому напрямку вартісним є практики вивчення і попередження труднощів міжкультурної комунікації, детальних розбір конкретних випадків не коректної крос-культурної комунікації, вивчення домінуючих чинників людської поведінки під час синхронних, асинхронних, «живих» комунікацій, прийомів ефектизації комунікації.

У поточній роботі, пов'язаній з реалізацією навчальних цілей, стимулюючої чи розвивальної місії викладача, коли він актуалізує потребу формування цифрової компетентності, інформаційної екології комунікантів, доцільним є практики використання цифрових сервісів і застосунків, додавання в їх структури елементів штучного інтелекту дає змогу створити природне комунікативне середовище. Серед дієвих практик з підтримкою штучного інтелекту, безумовно, є тренінги і комунікативні практикуми. Доречними, на наш погляд, є й інші практики з елементами інтенсиву, а саме: біографічна рефлексія із використанням технологій чат-ботів чи візуалізації мовлення, інтерактивне спостереження медійного контенту (професійно орієнтованого), інтерактивне моделювання, симуляції самооцінки комунікативної поведінки.

Висновки. Отже, в умовах міжкультурного освітнього простору використання систем штучного інтелекту, нейромереж є не просто трендом чи вимогою часу, це – ресурс оптимізації і конструктивної практики змістового, навчально-методичного забезпечення. Відповідно використання систем штучного інтелекту переслідує навчально-методичну (удосконалення способів формування і презентування навчального контенту, результатів навчально-пізнавальної діяльності здобувачів), організаційно-регламентуючу (поточна робота, пов'язана з підготовкою навчально-методичного забезпечення дисципліни, курсу, освітньої програми, взаємодії з іншими викладачами, реалізація запланованих позицій індивідуальної освітньої траєкторії здобувача) цілі, стимулюючи чи розвивальну (актуалізує потребу формування цифрової компетентності, інформаційної екології комунікантів). Поширення практик використання цифрових сервісів і застосунків, додавання в їх структури елементів штучного інтелекту дає змогу створити природне комунікативне середовище. Для успішної комунікації в такій ситуації значущим є опанування здатністю чітко, структуровано, логічно формувати відповідні запити, що сприятиме дотриманню принципів положень кроскультурної комунікації. Наголошено увагу, що попри стрімке проникнення систем штучного інтелекту в усі сфери навчальних комунікацій, на викладача, інших організаторів освітнього процесу покладається вимога забезпечення безпечного користування нейромережами, реалізації принципів положень рівності, відкритості, об'єктивності, інклюзивності тощо. Крім того, викладач має відслідковувати коректність роботи пропонуваної здобувачам вищої освіти нейромереж з огляду на те, що більшість таких систем зараз інтенсивно так би мовити вчать, структурують інформаційні дані, накопичуючи бази, алгоритми. Тож обґрунтованою є потреба

у фахівцях, які професійно і планомірно впроваджуватимуть практики використання штучного інтелекту в освітній процес закладів вищої освіти, здійснюватимуть моніторинг ресурсних можливостей, вивчатимуть ризики і розроблятимуть регламенти етичного і безпечного використання нейромереж для досягнення цілей і програмних результатів навчання, визначених в освітніх програмах конкретного закладу освіти, певної галузі професійної підготовки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Artificial Intelligence Act: MEPs adopt landmark law (2024). URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20240308IPR19015/artificial-intelligence-act-meps-adopt-landmark-law>
2. Salas-Pilco SZ, Xiao K, Oshima J. Artificial Intelligence and New Technologies in Inclusive Education for Minority Students: A Systematic Review. *Sustainability*. 2022; 14(20):13572. <https://doi.org/10.3390/su142013572>.
3. Banks, J.A. *Cultural Diversity and Education: Foundations, Curriculum, and Teaching*; Routledge: New York, NY, USA, 2015. URL: https://www.perlego.com/book/1524069/cultural-diversity-and-education-foundations-curriculum-and-teaching-pdf?utm_source=google&utm_medium=cpc&campaignid=20933451054&adgroupid=162926082852&gad_source=1&gclid=Cj0KCQjwiOy1BhDCARIsADGvQnBg_gci2R69T48KroCUrt8jzS1s3LcMiQmFIIKKiHDDeF2eZ5YS5QaAruHEALw_wcB
4. Біла книга Кomicії про штучний інтелект (2020). URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/excellence-and-trust-artificial-intelligence_en
5. Беглова Н., Беглов К., Сурняк Р. Застосування інтелектуальних систем для розвитку інклюзивної освіти у навчальних закладах. <https://doi.org/10.15407/jai2023.03.110>
6. Використання штучного інтелекту: переваги та ризики. Рекомендації Уповноваженого. (04/06/2024). URL: https://ombudsman.gov.ua/news_details/vikoristannya-shtuchnogo-intelektu-perevagi-ta-riziki-rekomendaciyi-upovnovazhenogo
7. Ворожбіт-Горбатюк В., Борисенко Н., Кежань Се. Інформаційно-комунікаційна компетентність педагога як ресурс партнерства. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2022. №52, С. 52–60. doi:<https://doi.org/10.34142/23128046.2022.52.05>
8. Дорожня карта з регулювання штучного інтелекту в Україні URL: https://cms.thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/docs/%D0%94%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D1%8F_%D0%BA%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0_%D0%B7_%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%83%D0%BB%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%A8%D0%86_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96_compressed.pdf
9. Доценко С., Ворожбіт-Горбатюк В., Собченко Т. (2021). Онлайн-безпека учасників освітнього процесу в умовах дистанційного і змішаного навчання : *навч.-метод. посіб.* Харків : Вид-во «Ранок». 198.

10. Петренко Т. Міждисциплінарний підхід у формуванні компетентностей крос-культурної комунікації здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти нефілологічних спеціальностей. Сімдесят треті економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції, (м. Львів, Україна – м. Переворськ, Польща, 22–23 березня 2023 р.) ГО “Наукова спільнота”; WSSG w Przeworsku. Львів : ФО-П Шпак В.Б. С. 131-132. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4290>

11. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>

12. Штучний інтелект в освітніх галузях (мовно-літературна та математична освітні галузі) : навч.-метод. посіб. для здобувачів першого (бакалавр.), другого (магістер.) рівнів вищ. пед. освіти, наук.-пед. працівників закл. вищ. пед. освіти та пед. кадрів закл. заг. серед. Освіти. Уклад.: Т. М. Собченко, С. О. Доценко, А. В. Боярська-Хоменко. Харків : Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2023. Ч. 1. 76 с. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/13588>

13. Habermas J. The Theory of Communicative Action. Lnd. : Heineman, 1984. <http://dx.doi.org/10.4236/aa.2014.43022>